

IRODALOM.

Az unitárius egyház rendszabályai (1626—1850). Levéltári kutatás alapján összeállította magyarázva dr. *Tóth György*. Cluj—Kolozsvár, 1922. 8°. 126 l. Ára 50 lei.

Szerzőtől egy esztendő alatt a második egyházjogtörténeti munka. Az első „Az unitárius egyház szervezete“ címen jelent meg. Az alább ismertetendő munka az 1626—1850. évek egyházjogi anyagát öleli fel, de épen ez évszámok mutatják, hogy az anyag-felölelés nem volt teljes, mert az I. kötet a jelenleg érvényben levő egyházalkotmányunkat ismerteivén, az 1850-től 1899-ig való jogi anyag (az utolsó jegyzeteket nem tekintvén anyagpublicationak) ép úgy kimaradt, mint a másik oldalon az egyház megalapításától 1627-ig terjedő időnek vonatkozó egyházjogi alkotása. Az egyik hiányon a készülő IV. kötet szándékszik segíteni, a másik hiányon azonban, úgy látszik, csak a régóta várt egyházjogtörténeti okmánytár segíthet, lévén a kezdő korszak jogi anyaga keresztül-kasul összeszöve dogmatikai és iskolaügyi, tehát nem kizárólagos „jogi“ vonatkozásokkal.

A most közölt anyagról maga a szerző szinte a ridegségig menő határozottsággal állapítja meg, hogy elavult. Mindennek ellenére is kétségtelenül nagy jelentősége van a publicationak, mert becses okmánytára a megírandó Egyházjogtörténetnek. Ámde épen ezért sajnálatos, hogy a szerző a jogtudományi irodalomban különben szokásos „jegyzetes“ feldolgozással a munkának gyakorlati használhatóságát csökkentette, mert jól átgondolt, tervszerű beosztás és elrendezés helyett apró jegyzetekbe darabolta szét azon megjegyzéseit, amelyeknek vezető-elvszerű alkalmazásával a publicált anyagnak áttekinthetőségét s a történeti fejlődés plauzabilis igazolását kellett volna szolgálnia. Különösen áll ez a presbiteri szervezetek kialakulására irányuló történelmi fejlődés bemutatására, mit a szerző, Bochkor és Zoványi műveire való utalással, helyesen kapcsol be az erdélyi fejedelemség történetébe, de műve szerkezetének alaphiányai miatt nem világít meg annyira, mint azt ez a fontos történelmi kapcsolat megkívánná.

Szerzőnek az okmánypublicált irodalomra megállapított nemzetközi szabályok (részletesen ismertette azokat Thallóczy Lajos a „Magyar Történelmi Emlékek“ I. osztály XXXI. kötetének előszavában) ügylátszik elkerülték figyelmét s emiatt sok fáradsággal végezett el olyan munkát, amit szakszerű hozzáértéssel jobban, könnyebben s az olvasó szempontjából hasznosabban értékesíthetett volna. Óhajtható volna, hogy könyvének további kötetekben Szerző alkalmazkodjék e nemzetközi szabályokhoz, mert azok nél-

kül ma már nem lehet tudományos igényt kielégítő okmánypublikálást végezni.

Hasonlóképen sereznők, ha Szerző a további kötetekben elhagyná a saját indítványával való kérést. Ha az ellenkezőt nem tudnók, azt kellene hinnünk, hogy egyedül Szerző az, aki egyházunkban az egyházi jog- és törvényalkotás összes munkáit végezte. Pedig, ha Kaáli Nagy Elek, Fekete Gábor, Gál Jenő, dr. Ferenczy Géza, dr. Költő Gábor, valamint a mindenkori Egyházi Főtanács, Főtanácsi Bizottság és E. K. Tanácsnak, továbbá az egyházköröknek vonatkozó alkotásait, illetőleg indítványait Szerző ezután kiadandó köteteiben a szerzői jog szempontjából is kellő figyelemre méltatná, észre venné, hogy rajta kívül még nagyon sokan munkáltak e téren.

E hiányosságokkal és hibákkal szemben érdeme szerzőnek, hogy a vonatkozó anyagot Mikó jogtörténeti munkáinak felhasználásával és azoknak utalásai alapján szorgalmasan összegyűjtötte s a latin anyagot Gálfi Lőrinc, dr. Kolozsvári Sándor, Bíró Vencel és Márkos Albert tanároknak gondos fordításában magyarul is közzé tette. És még egy: az hogy könyvét a mai nehéz viszonyok között is kinyomatta. Bármennyi folytatkozása is legyen munkájának, az által, hogy a mult emlékeit könnyen hozzáférhetővé tette, egyházi irodalmunknak becses szolgálatot tett.

A könyv részletes ismertetésébe, vagy épen részletes bírálataba *ezuttal* nem bocsátkozunk, azonban már most jelezzük, hogy arra minél előbb visszatérünk.

—i.—

*

Balogh Endre: Hajótörtek. Elbeszélések. Kiadta a Minerva Rt. Ára 26 leu. Cluj—Kolozsvár. 1922.

A természettudósok állítják, hogy vannak lények, melyek osztódás utján szaporodnak. A sejt a fejlettség bizonyos fokán egyszerűen kettéválk s azután mindenik függetlenül a másiktól folytatja a maga individuális életét. Valami efféle osztódás történt a magyarság szörnyű politikai katasztrófája után a magyar irodalommal is. Régen Budapest fölszívott s többé-kevésbbé a maga képére és hasonlatosságára alakított át minden valamirevaló magyar tehetséget; a lecsatolás után — legalább itt Erdélyben — új, önálló irodalmi élet kezdődött. Új napilapok és folyóiratok születtek s bennük eddig nem hallott vagy csak kevésbé ismert tehetségek bontogatják szárnyaikat, biztatván a kétségbeesetteket, hogy Isten útjai és céljai a népek lealázásában és fölemelésében is végéremehetetlenek.

Ezek a gondolatok jutottak eszünkbe, mikor Balogh Endre könyvét végig lapoztuk. A szerző regényeknek nevezi ezeket a szomorú történeteket. S a könyv első és határozottan legértékesebb darabját illetőleg (Fehérrügy) igaza is van. Több mint felét a könyv lapjainak tölti be ez a szörnyű székely történet. Hőse egy székely kisbirtokos, ki a háborúban megvakul s így, világtalanul tér meg hosszas fogság után falujába. Itthon megpróbál elhelyezkedni, fe'esége rég hűtlenné lett hozzá, új fiatal asszonyt

hoz a házhoz, annak s ifjú szolgálégyényének a segítségével gazdálkodni fog. A fiatal asszony azonban béresével megcsalja urát. Mikor egyszer tetten kapja a fiatalokat, öltre megy a béresrel s ez a dulakodásban halálosan megsebzí a vak embert. Hosszú hónapokig nyomja a világtalan a városi kórházban az ágyat. Azalatt az asszony otthon magába száll, a katasztrófa megtisztítja, éjt napot egygyé téve dolgozik, fárad, hogy ura felgyógyulta után mindent rendben találjon s ezzel bocsánatát kiérdemelje. Azonban a vak nem tud lábra kapni. A kórházban meghal s a halottnál, az elkorhadt törzsnél megjelenik a megtisztult asszony karján a most csirába kapott új élettel, a fiatal, fehér rüggyel, kis fiacc-kájával.

Ez az egyszerű történet elejétől végig csupa élet. Hejh az a kínlódásos, verejtékes, küzdelmes székely élet! Attól fogva, hogy ez a szerencsétlen vak ember otthon a vonatnál leszállva hazafelé tapogat s vezetője segítségével kikeresi egyik földje határait, azután arra ráesik és két vállát meg-megrángatva felzokog, attól fogva egészen addig, míg a kórházban ez a fel-felvilláncsoló élet utolsót lobban: mind csupa igazság. A vak lelki világának oly mesteri rajzát kapiuk, hogy e tekintetben Erdély legtehetségesebb elbeszélői közt foglalhat helyet a szerző. Nyelve új, erős, a Szabó Dezsőre emlékeztető, amannak túlzásai és trágárságai nélkül.

Kiseb elbeszélései nem ilyen értékesek, bár ezek közt is egyik másik (pl. Megindul az iroda) rettentő tragikummal szívlünkbe markol.

A könyv a Minerva r.-t. vállalatában jelent meg fizléses kiállításban. Ára 26 leu.

*

Dr. Makkai Sándor: A lélek élete és javai. Cluj, 1922. Az erdélyi református egyház kiadása. 8. r. 64. l. Ára 12 leu.

A 8-ad rétet alakban megjelent 64 oldalas füzet középiskolai „philosophia propaedeutika“ tankönyvnek készült s két főrésztre oszlik: I. *A lélek élete* s 2. *A lélek javai* címen. A lélek élete az, ami más tankönyvekben lélektan elnevezéssel jelenik meg s e műben a következő főrészből áll: I. A lélektan fogalma; II. A test és lélek viszonya; III. A lelki élet egysége és szétágazása; IV. A cselekvés. Más könyvekben rendszeren a logika foglal helyet a lélektan mellett s itt a második (II. rész) szakasz „A lélek javai“ cím alatt magában foglalja: I. A szépség és a művészet; II. Az igazság és a tudomány; III. A jóság és az erkölcsiség; IV. A szentség és a vallás — tárgyalását. Találkozunk tehát benne egyfelől a lelki élet elemzésével s másfelől a lélek megnyilatkozásának sajátos elemeivel kapcsolatban a lélek javainak tüzetesebb előadásával az aesthetika, logika, ethika és vallás mezején. Nem egyszerű lélektan és pusztá logika tehát e kis munka, hanem érdekesen összeállított egyetemesebb természetű tájékoztató, amely bizonyos tekintetben, a maga körében természetesen, párhuzamba állítható Dr. Pauler Ákosnak kiválóan sikerült munkájával: Bevezetés a filozófiába. (Pantheon kiadás).

Sokan kifogásolhatják, hogy szerző a hitnek és vallásnak olyan szerepet tulajdonít művében, mint tette; de mi a magunk részéről ezt nem tartjuk helytelennek, sőt örvendünk annak, hogy normatív tudományok körében a vallás és a szentség is helyet kapott. Ez is tagadhatatlanul a lélek javai közé tartozik. Általánosságban a beosztást szerencsésnek tartjuk, habár az egyes részek méretei nem mindig megfelelők. Olvasásra érdemes és élvezetes műnek ítéljük e munkát, mely koncepciójában sajátos és kidolgozásban szerencsés; de hogy középiskolai *tankönyvnek* beváljon, ahhoz igen összevont és nem eléggé részletesen kidolgozott. Inkább olyannak való, akinek már előtanulmányai vannak a filozófiában.

Lelkészeinknek melegen ajánlom e kis könyvet olvasásra.

Dr. K. E.

KÜLÖNFÉLÉK.

Major Sándor. (1875—1922,) A székelyföld egyik kis községéből: Csekefalváról kelt szárnyra az ideális lelkű, de szerény és alázatos ifjú. Legtávolabbi vágyai a tanári pályáig értek el. Erős akarattal és sok nélkülözéssel elérte célját. — A mi iskoláinknál kezdette pályáját. Majd Tordán az állami főgimnázium tanára lett. Itt készítette meg családi fészket is, amelyben a küzdelmes ifjúság után nyugodt otthont találhasson. Isten gazdagon megáldotta. Nyolc gyermek reményteljes szemeiből sugárzott reá a boldogság melegsége. Oh, de jött a pusztító vihar, amely az édes apát a harcok mezejére sodorta. Azután következett a nagy összeomlás s Major Sándor ismét az egyház szolgálatába került a Tordán ujonnan szervezett főgimnáziumnál. De most már fáradtan, csalódottan és beteg. Az ifjúkori küzdelmek napjai ismét beköszöntöttek. Azonban a munka, talán az utolsó napszámos munka, amelyre bölcs előrelátással megszoktatta szépen fejlődő gyermekeit is, elűzte a családi fészkekből a megélhetés kísérteties gondjait. Reménye még egyszer föllobogott, amikor az egyház bizalma, akarata ellenére, a tordai főgimnázium igazgatói székébe emelte. De annál nagyobb volt csalódása. Rövidesen ágynak esett s a pusztító kór mellett az a keserű tudat is sietette halálát, hogy 27 évi lelkiismeretes tanári munka után úgy kellett itt hagynia szeretteit, hogy azok még a holnapai nap anyagi gondjai ellen sincsenek biztosítva. Szomorú sors! De azért Major Sándor hazája és egyháza iránt teljesítette kötelességét.

Veress Béla petrozsényi unitárius lelkész e hó 4-én Szolnokdoboka-megyében Felsőtörön házasságot kötött Kocsis Rozália urleánnyal. Az egyházi szertartást dr. Kiss Elek theol. tanár végezte.

Uj egyházköri felügyelő-gondnok. A háromszéki egyházkörben a dr. Ferenczi Géza főgondnokká történt megválasztása folytán új egyházköri f. ü. gondnokot választottak Szent-Iványi Gábor ügyvéd és földbirtokos személyében. Örömmel üdvözljük az új f. ü. gondnokot abban a tudatban, hogy ősi családja szép hagyományaihoz méltóan fogja szolgálni továbbra is egyházunk ügyét.

Hankinson Frigyes londoni unitárius lelkész mintegy két évig volt vezetője Budapesten két segélyező misszióknak, egy unitáriusnak (angol) és egy általában magyarnak (amerikai) s ez idő alatt sokféle intézményt létesített a nyomor enyhítésére és a szegénység tűrhetőbbé tételére. Kívánatos volna, hogy ezt az önzetlen buzgóságot és gyors segítést, ezt a népmentést és papi gondot Budapesten is, de más egyházközségeinkben is s általán unitárius intézményeinkben fokozott mértékben felkarolnák.